

Az Ómagyar Mária-siralom értelmezése*

Az Ómagyar Mária-siralom értelmezéséről a nyelvemlék felfedezésétől, 1923-tól napjainkig bő szakirodalom született. A vers értelmezését is közölte, s annak egyes vitatott részeivel is foglalkozott többek között Gragger Róbert, Pais Dezső, Mészöly Gedeon, Benkő Loránd, Vizkelety András és Martinkó András. Megjelenéséig a vonatkozó szakirodalmat szintén összefoglalta Benkő Loránd alapvető monográfiája, az *ÁrpSzöv.* (Benkő 1980: *passim*). Az ÓMS.-ről ezután még két kisebb könyv jelent meg (Vizkelety 1986; Martinkó 1988). Az előbbi azonban a szűkebben vett nyelvészeti szakirodalom figyelembevételét Benkő könyvével lezárta (Vizkelety 1986: 31). Vizkelety tudvalevőleg nem nyelvészeti vizsgálódással, hanem az ÓMS. kódexének, a Leuveni kódexnek az elemzésével ért el igen jelentős eredményeket. Martinkó könyvének szerintem megint csak nem a nyelvészeti értelmezésben nyújtott újdonság adja a fő értékét, hanem az ÓMS. széles európai összefüggésbe való helyezése: a latin *Planctus* változatainak, valamint nemzeti nyelvű (pl. német) „fordításainak-megfeleelőinek” a világába való nagyobb betekintés.

Magam az *ÁrpSzöv.* megjelenése után, attól is inspirálva az utóbbi két évtizedben több tanulmányt és cikket írtam az ÓMS.-ről. Egy kisebb tanulmány- és cikkgyűjteményem (A. Molnár 1999a) ezekből szintén közölt, s itt célszerűnek láttam egy ÓMS.-olvasatot és értelmezést is publikálni. Azóta a *Siralom* egy-két részéhez további értelmezési javaslatokat és kommentárokat fűztem. Ezért, s mivel említett kis, Kolozsváron kiadott könyvem Magyarországon nehezebben hozzáférhető, az alábbiakban közlöm saját ÓMS.-értelmezésemet. Előtte pedig E. Abaffy Erzsébet (1990: 126–7) publikációja nyomán az ÓMS. szövegének betűhív leírását.

Módszerében cikkem hasonlít a HB. értelmezéséről írt írásomhoz (A. Molnár 2001: 374–7, *vö.* még: Uő. 2002a: 101–2). Itt ugyancsak hangsúlyozom, hogy nagyra becsülöm az előző kutatókat – a magaméi szintén ezekre épülnek –, a korábbi szakirodalom tüzetes értékelésére azonban most nem térek ki. Ezekre lásd elsősorban Benkő *ÁrpSzöv.*-jét, valamint mások hivatkozott munkáit, illetve cikkeimet, amelyekben az általam vizsgált kérdések szakirodalmát magam is áttekintettem és kommentáltam. Ez alól két olyan cikk kivétel, amely 2002-ben hetilapban, illetve egy hetilap magazinjában jelent meg, az ott írtakra tudományos közleményben még visszatérnék. Az eddigi szakirodalomtól eltérő vagy azt kiegészítő saját véleményemről is most csak röviden és lábjegyzetben szólok, s hivatkozom a vonatkozó publikációimra. Hasonlóan teszek más kutató újabbban közölt véleményével is. Korábbi értelmezési javaslatra akkor térek ki viszonylag bővebben, ha az általánosan nem vált ismertté, és/vagy az újabb értelmezésekbe lényegében nem került be. Értelmezésem szövegében kerek zárójelben olykor egy másik, a szöveget jobban megvilágító vagy szerintem szintén ajánlható, lehetséges fogalmazást, szót közlök. Hozhatnánk még további értelmezési lehetőségeket is (l. pl. Benkő 1980: 60–1 és *passim*), magam azonban itt csak a szerintem leginkább föltehetőnek a közlésére szorítkozom. Szögletes zárójelben pedig a szöveghez tett kiegészítések: a hiányzó, az értelmezést segítő szavak, jelentések pótlásai állnak. Két értelmezés-szöveget közlök. Az első szemantikailag pontosabb, formailag kötetlenebb, a második – ha nem is teljességre törekvően – jobban igyekszik az eredeti verses forma visszaadására. – Először lássuk azonban az ÓMS. betűhív szövegét (*vö.* E. Abaffy 1990: 126–7).

* Nyelvi és Művelődéstörténeti Adattár 24. (a NKFP 5/101 és az OTKA T 029146 sz. pályázata támogatásával)

Az ÓMS. betű szerint leírt szövege

Volek fyrolm thudothlon fy
rolmol fepedyk. buol o3uk
epedek ·· Walafth vylagum
tul fydou fyodumtul e3es
urumētuul. O en efes urodū
eggen yg fyodum fyrou a /
/ niath thekunched buabeleul
kyniuhhad. Scemem kunuel
arad en iunhum buol farad
the werud hullothy a en iū /
hum olelothy a Vylag uila
ga viragnak uiraga. keferu /
en. kyn3athul uof fcegegek
werethul Vh nequem en
fyon [!] e3es me3uul Scege
/ nul fcepfegud wirud hioll
wy3eul. Syrolmom fuha
/ 3atum therthetyk kyul en
iumhumnok [!] bel bua qui
fumha nym kyul [!] hyul
Wegh halal engumet / egge
dum illen / maraggun uro
dum / kyth wylag felleyn [!]

O ygo3 fyneonnok be33eg
fcouuo ere en erzem e bu /
thuruth / kyt niha egyre.
Tuled ualmun [!] de num
ualallal / hul yg kyn3affal /
fyom halallal. Sydou
myth the3 turuentelen /
fyom merth hol byuntelen /
fugwa / hu3tu3wa wklel /
/ ue / ketwe / ulud Kegug
/ gethuk fyomnok / ne leg /
kegulm mogomnok / owog
halal kynaal / anyath e3es
fyaal / egembelu ullyetuk.

A kötetlenebb, változatokat is tartalmazó értelmezés

Nem ismertem a siralmat, | [Most] siralomtól kínzatom¹, | Fájdalomtól² gyötrettem, emésztődöm ([Most] siralom sebez; vagy: siralomtól zokogok | Fájdalom gyötör, epeszt). || A zsidók világos-

¹ Magam a *sepedyk*-re vonatkozó eddigi értelmezéseknél (*szeppeg* 'zokog'; *seped* 'süpped, elmerül') inkább föltehetőnek tartom, hogy a szó a régi *sebhed* 'sebesül; kínzó gyötrelmet, fájdalmat érez' (l. pl. CzF.) szavunk (első) adata. Erre a CzF.-ben az egyik példamondat: *Szívem sebhed*. S lásd még NySz. *sebheszik, sebhüszik, megsebheszik, sebhedség* al., és vö. pl. JókK. 103: „De az poclos vala mendenestwlfoguan meg *sephewt* es ygen vtalatos”: *Ipse enim leprosus erat totus vulneratus et abominabilis*”; WinkIK. 256: „Jhesus... Emlekoziel the zamtalan sebeidnek soksagarol Kykkel... megh *sephotteel* [megsebhödtél]: O, Iesu... memento innumerabilium vulnerum tuorum multitudinem, quibus... vulneratus fuisti; 1618: „Ninczenek *megsebhedve* és felszaggattatva az szívek az ő bűnök esmereti által” (MA: Scult 231: NySz., *megsebheth* [!] al.). Megemlítem, hogy kódexeinkben elég gyakran előfordul egy (*meg*)*sebheth* 'megsebesít; fájdalmat, érzelmi megrendülést okoz' ige: KrizaK. 62: „Jesus cristus *sebhedded* meg edössen az en zywemet az te zentseges sebeydwel. Es geryez meg engomet az te zerelmedben” ~ WinkIK. 259 ~ GyöngyK. 24 ~ LázK. 187 ~ ThewrK. 30 stb. (l. még NySz. is). Az ÓMS.-beli *sepedyk* szóban – ha föltevéssem igaz – a *h* hang *p*-vé zöngétlenítette a *b*-t, a leíró viszont a *h* betűt kifejtette, vagy a mondott, énekelt szöveg „gyenge” *h* hangját nem hallotta. Ha a leíró például német volt, a magyar *ph*-t saját anyanyelvének hehezetes, aspirált *p* hangjával is azonosíthatta. Az ÓMS. latin „mintájának-megfelelőjének” első veresszaka is támogatni látszik az említett értelmezést, vö.: „Planctus ante nescia, | planctu lassor anxia, | crucior dolore”, magyar fordításban: „Siralomnak azelőtt nem-tudója, | Siralomtól gyötrődve epedek, | Kínzatom fájdalomtól” (l. Mészöly 1956: 114-5; Vizkelety 1986: 18, 21). Minderre I. A. Molnár 2002b. Megemlítem még, hogy Martinkó András (1986: 99–101) a német Mária-siralmakról szólva

ságotmtól, | Elválasztanak fiamtól (fiacskámtól)³, | Édes örömetmtől. || Ó, én édes Uram (Uracskám)⁴, | Egyetlenegy fiam (fiacskám) | Síró anyát tekintsed, | Fájdalomát szüntessed meg (Fájdalmából vond ki)! || Szememből könny árad, | Szívem kintől fárad (szenved), | Te véred hullása | Szívem alélása. (Amikor a te véred hull, | Az én szívem elalél.) || Világosság világossága (Erkölcnek példája; vagy: a világmindenség világossága, erkölcsi példája, forrása, reménye), | Virágnak virága (Szépségnek mintája;

kitér egy Vnsir vrowen clage [Miasszonyunk siralma: siratója] című, valószínűleg a 13. vagy a 12. században korai kölni tájszólásban írt szekvenciára is. Az általa idézett és magyar fordításban szintén közölt részletből néhány olyan sort idézek, amely a fenti magyarázatomat ugyancsak támogathatja: „wi mochtí dat imm’ sin. | dir mir herze leit gi schín. | wath duch mir me dat leuín. | Sint du mich müz so sere virgeuín. | Ich sin dich nachit unde an umbecleit”; magyarul: „akárhogyan is lehetett ez. | szívem fájdalomra jut neked. | mit is számít nekem még az élet. | Amióta oly *sebezve* hagytál el engem. | Pörén és ruhátlanul látlak”.

² A *bú* szó (vö. *buol*) – amit itt (is) a *fájdalom*-mal adtam vissza –, többször előfordul az ÓMS.-ban. A későbbi *buturuth* ’bútort’ az egyházi latinban gyakori *gladius doloris* ’fájdalomnak a töre’ szerkezettel tudjuk azonosítani. Ehhez vö. még pl. a *Mater dolorosa* ’Fájdalmas (szenvedő) anya’, a *Mária hét fájdalma* kifejezéseket és azok képzőművészeti ábrázolásait (l. pl. Seibert 1988). A megfelelő bibliai helyen csak ’tör, kard’ jelentésű szó szerepel. Simeon mondja Máriának Krisztus későbbi kereszthalálára utalva: „Sőt a te lelkedet is általhatja az éles *tör*” (Luk. 2: 35; revideált Károlyi-féle ford.). Mészöly Gedeon (1944: 26–7) jó két oldalra hoz példákat arra, hogy a *gladius doloris*-t kódexeink általában a *keserűségnek töre* (GuaryK. 77–8; NagyszK. 384; TihK. 194; ÉrsK. 262, 565 stb.), a *bánatnak töre* (FestK. 140; GömK. 11; HorvK. 180, 187; ÉrdyK. 116-7 stb.), valamint a *sérelmeknek töre* (KulcsK. 365, 359; KeszthK. 410), illetve a *fájdalom töre* (TihK. 344) szerkezetekkel fordítják. Olykor a rokon értelmű szavakat halmozzák is: „simeon proffeta az templomban proffetala es monda... hogý az en zýuemet altal folya az banatnak kesseryssegnek fajdalomnak torre fegywere” (LázK. 110–1). Ugyancsak Mészöly (1944: 32) mutat rá arra, hogy a PP.-ben a *Dolore intabescere* kifejezés magyar megfelelője *el-aszni a sok búban* [*intabescere* al.], az *angor* ’gyötrellem, emésztődés, búsulás’ szó alatt az *angoribus confici* kifejezés magyarul pedig *búval epedni*. Az ÓMS. már idézett latin „mintájában-megfelelőjében” is a vonatkozó latin szöveg: *crucior dolore* ’kínzatom fájdalomtól’. Látszik tehát, hogy a *bú* szónak – amelynek a jelentése később megváltozott –, az ÓMS.-ban ’fájdalom, gyötrellem, kín, bánat’ értelmével kell számolnunk. S ez is illik a szövegösszefüggésbe, Mária a kereszt alatt nyilván erős fájdalmat érzett, s ezt okoz a tör döfése is, nem pedig a mai értelemben vett bút.

³ A *fyodum* szó értelmezése általában ’fiacskám’, majd az *urodum*-é ’uracskám’ (l. pl. Benkő: 1980: 61). Kérdés, hogy a régi *-d* kicsinyítő képző funkcióját mennyire adja vissza a mai *-cska*, *-cske*. Az *uracskám* tulajdonképpen ’isteneckém’ jelentése különös is lehet. Máriának Jézus iránt érzett gyengédségét az egész helyzet és a jelzők (*édes, egyetlen egy*) is mutatják. Ezért meggondolandónak tartom és követem Mészöly (1956: 118–20) megoldását, aki értelmezésében a kicsinyítést elhagyta. Ugyanakkor a sajátos helyzet és az a viszony, amely Mária és Jézus, anya és fia között van, nyilván megengedheti a kicsinyítő képzős alakok használatát is. Itt számolhatunk a latinban gyakori kicsinyítő képzős alakok (közvetett) hatásával is.

⁴ Az ÓMS. „pontos” latin megfelelőjét nem ismerjük. A Planctus általában idézett szövegében Mária Jézust itt csak (édes, egyetlen) fiaként említi („Fili, dulcor unice, | Singulare gaudium”; l. Mészöly 1956: 114; Vizkelety 1986: 18). Az, hogy Istenként Krisztus Máriának az Ura (Istene), megtestesülésében pedig a fia, a Jézusról vallott alapvető egyházi tanításra megy vissza, s a mariológia egyik alaptétele is. A kódexekből, korai nyomtatványainkból más olyan helyeket is tudunk idézni, amelyek Krisztust egyszerre Mária Urának és fiának mondják, így ÉrsK. 565: „O en edeffeges wram ees en yftenem es egyetlen eg zent fyam” vagy Zrínyi Szigeti veszedelmének a segélykérésében: „Te, ki szűz Anya vagy, és szülted *Uradat*, | Az ki örökkén volt, s imádod *fiadat* | Ugy, mint Istenedet és nagy monarchádat: | Szentséges királyné! Hivom irlalmadat” (1: 4), stb. Erre l. A. Molnár 2002c, vö. még: Mészöly 1944: 6. Martinkó (1988: 142), mint írja, a latin planctus-mintákban először nem találkozott az ÓMS.-beli *urodum*-nak megfelelő latin *dominus*-szal vagy „*domunculus*”-szal, de aztán ez rendszerint már vulgarizálódott népi ízű változatokban többször is a szeme elé került, s hoz is belőlük egy példát: „dominum et filium meum”. Ő a „fiacskám” és az „uracskám” párosításában egy kis honi ízt is érez. Az ÓMS. szerzője az említett szerkezetet a latinból és a magyarból ugyancsak ismerhette, nyilván ezért tette be a Planctus magyar fordításába-átdolgozásába. Természetesen az is elképzelhető, azt sem lehet kizárni, hogy az ő latin mintája szintén tartalmazta ezt a kifejezést (l. A. Molnár 2002c).

a virágok közt is a legszebb)⁵, | Keservesen kínoznak, | Vas szegekkel átvernek! || Jaj nekem, én fiam,
| Édes, mint a méz! | Megrútul (Szégyenül) szépséged, | Véred patakzik. || Sirmam, foházkodásom |
Láttatik kívül⁶ (? vagy: Belőlem kifakad), | Szívem belső fájdalma | Soha nem enyhül. || Végy halál,
engemet, | Egyetlenem (egyetlenkém) éljen, | Maradjon meg Uram (Uracsám), | Kit a világ féljen
(tiszteljen)! || Ó, az igaz Simeonnak | Biztos szava beteljesült: | Én érzem e fájdalom-tört (a fájdalom
e tördőfését), | Amit egykor megjövendölt.⁷ || Elválnám tőled, | De nem életben maradvam,⁸ |
Amikor így kínoznak, | Fiam, halálra! || Zsidó, mit tész (teszel), törvénytelen! | Mert a fiam büntelenül
hal meg! (Zsidó, mit tész törvénytelenül?! | Miért hal meg a fiam büntelenül?!; vagy: A zsidók,
amit tesznek, törvénytelen! | Mert a fiam büntelenül hal meg!) | Megragadva, rángatva, | Ökölrel
verve, megkötözve | Öld meg! || Kegyelmezzetek fiamnak, | Ne legyen kegyelem magamnak, |
Avagy halál kínjával, | Anyát édes fiával | Együtt öljétek meg!

A verses forma visszaadására (jobban) törekvő értelmezés

Nem ismertem a siralmat,
Most siralom sebez,
Fájdalom gyötör, epszt.

Zsidók világosságomtól,
Elválasztanak fiamtól,
Édes örömemtől.

Ó, én édes Uram,
Egyetlen egy fiam,
Síró anyát tekintsed,
Fájdalmából kivonjad!

⁵ Magam az ÓMS. híres figura etimologicájának ezt az értelmezését tartom a legvalószínűbbnek. Ennek indoklását l. A. Molnár 1998: 144–5. Vö. még pl.: Benkő 1980: 332–4; Martinkó 1986: 116–9 is.

⁶ A *therthetyk kyul* szerkezet magyarázata igen problematikus (l. Benkő 1980: 187–8). Ezért szerintem jobb, ha a szóban *tt* → *rt* íráshibát teszünk föl, s a régi *tetik* 'látszik' szó szenvedő alakjával számolunk. Ez megfelel a Planctus szövegének is: „Gemitus, suspiria | lacrimaeque foris, | vulneris indicia | sunt interioris”; magyarul: „Az én siralmam, foházkodásom | és könnyeim kívül (láthatóan) | az én belső | sebemnek jelei” (l. Vizkelety 1986: 19, 22; vö. még: Mészöly 1956: 116–7). Mivel a régiségben a *t* szára gyakran rövid, több példánk van arra, hogy összetévesztik az *r*-rel, pl.: *szerettem* → *szerertem*. Az ÓMS.-ban egyébként nem kevés másolási hiba van (minderre l. A. Molnár 1999b).

⁷ E sorokra, mint ismeretes, vö. Lukács 2: 25–35.

⁸ A *ualallal* az ÓMS. legvitatottabb szava, s maga az azt tartalmazó mondat is. Erre l. pl. Benkő (1980: 61, 345–8), aki az ÓMS.-beli szót hipotézisként 'valóság' jelentésűnek gondolja, s a mondatot így értelmezi: „Tőled el kell válnom (elválnám), | de nem ily szörnyű valósággal [?] (de nem ily szétszakítással [?])”. Magam a *ualallal*-nak 'élettel, életben maradvam', a *balál* szónak pedig itt így az 'élet' jelentésével számolok. A szót én is a létigéből *-ál* képzővel alkotott deverbális származéknak tartom. Hasonló típusú képzésre l. pl. a *fonál* vagy a *halál* (az *élet* antonimája!) szavakat. Az 'élet' jelentés megfelel a latin szövegnek (a *num ualallal*-t vö. lat. *morte*), s más tények is szólnak mellette, például a Mária-siralomokban Mária gyakran mondja, hogy a fia helyett akar meghalni (L. A. Molnár 1982). A létige (egyik töve: *val-*, vö. pl.: *valék*) és az *él* szinonimák, egészen közeli kapcsolatuk legnyilvánvalóbban a régi magyar *alig van* (*vagyok* stb.) 'alig él' kifejezésben maradt meg (A. Molnár 1992: 384), amit bizvást nevezhetünk formulának, mivel a már közöltön kívül több újabb adata is előkerült (pl. Szegedi Gergelytől a hatodik zsoltár parafrázisában). Martinkó (1982; 1986: 133) szintén foglalkozik e szóval, de az általa föltett jelentést végül is nem adja meg. Haader Lea (1991: 735) a *ualal*-nak több lehetséges értelmét említi: ? 'valóság', birtok, élet'. Az EWUng. az ÓMS.-ban a *valál* szó következő jelentéseit veszi fel: 1. ? 'Wirklichkeit <haupts grausames Geschehnis>'; 2. ? 'Gesetz einer Gemeinschaft'; 3. ? 'Dasein'.

Szememből könny árad,
Szívem kintől fárad,
Te véred hullása,
Szívem alélása.

Világ világa,
Virágnak virága,
Keservesen kínoznak,
Vas szegekkel átvernek!

Jaj nekem, én fiam,
Édes, mint a méz,
Megrútul szépséged,
Vízként hull véred!

Síralmam, fohászkodásom
Láttatik kívül,
Szívem belső fájdalma
Soha nem enyhül.

Végy halál engemet,
Egyetlenem éljen,
Maradjon meg Uram,
Kit a világ féljen!

Ó, az igaz Simeonnak
Biztos szava elért,
Érzem e fájdalom-tört,
Amit egykor jövendölt.

Ne váljak el tőled,
Életben maradva,
Mikor így kínoznak
Fiam, halálra!

Zsidó, mit tész törvénytelen!
Fiam meghal, de büntelen!
Mefogva, rángatva,
Öklözve, megkötve
Ölöd meg!

Kegyelmezzetek meg fiamnak,
Ne legyen kegyelem magamnak,
Avagy halál kínjával,
Anyát édes fiával
Együtt öljétek meg!

SZAKIRODALOM

- E. Abaffy Erzsébet 1990. Korai kis szövegelemleink újabb olvasata. *MNy.* 86: 124–7.
- Benkő Loránd 1980. *Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegelemlekei.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Haader Lea 1991: Az alárendelő mondatok: az alanyi, állítmányi, tárgyi és határozói mellékmondatok. In: Benkő Loránd (főszerk.): *A magyar nyelv történeti nyelvtana. I. köt. A korai ómagyar kor és előzményei.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 728–41.
- Martinkó András 1982. A vak tyúk szemet keres (az ÓMS.-ban). *MNy.* 78: 38–47.
- Martinkó András 1988. Az Ómagyar Mária-siralom hazai és európai tükörben (Bevezetés és vázlat). Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Mészöly Gedeon 1944. *Az ó-magyar Mária-siralom nyelvtörténeti és stílustörténeti magyarázata.* Universitas Francisco-Josephina, Kolozsvár. Reprint: h. n., é. n.
- Mészöly Gedeon 1956. Ómagyar szövegek nyelvtörténeti magyarázatokkal. Tankönyvkiadó, Budapest.
- A. Molnár Ferenc 1982. Az Ómagyar Mária Siralom értelmezéséhez. *MNy.* 78: 29–38.
- A. Molnár Ferenc 1992. A. Molnár Ferenc írja. *MNy.* 88: 384.
- A. Molnár Ferenc 1998. A Halotti Beszéd és az Ómagyar Mária-siralom értelmezéséhez. In: Hajdú Mihály–Keszler Borbála (szerk.): *Emlékkönyv Abaffy Erzsébet 70. születésnapjára.* ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárási Tanszéke, Budapest. 143–6.
- A. Molnár Ferenc 1999a. Az Ómagyar Mária-siralom szövege, olvasata és értelmezése. In: Uő.: *Anyanyelv, vallás, művelődés.* Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Kolozsvár. 54–5.
- A. Molnár Ferenc 1999b. Az Ómagyar Mária-siralom egy szerkezetéről (*therthetyk kyul*). *MNyj.* 37: 49–56.
- A. Molnár Ferenc 2001. A Halotti beszéd és könyörgés értelmezése. *Nyr.* 125: 374–7.
- A. Molnár Ferenc 2002a. Pótlólagos megjegyzések a Halotti beszéd és könyörgés értelmezéséhez. *Nyr.* 126: 101–2.
- A. Molnár Ferenc 2002b. Volék siroalm tudotlon... Hogyan (is) értelmezhetjük az Ómagyar Mária-siralom kezdő sorait? *Reformátusok Lapja.* Április 14. 4.
- A. Molnár Ferenc 2002c. Az Ómagyar Mária-siralomról. *Új Ember Magazin.* Augusztus–szeptember. 17–8.
- Seibert Jutta (szerk.) 1986. *A keresztény művészet lexikona.* Corvina, Budapest.
- Vizkelety András 1986. „Világ világa, Virágnak virága...” [Ómagyar Mária-siralom]. Európa Könyvkiadó, Budapest.

A. Molnár Ferenc

SUMMARY

A. Molnár, Ferenc

The interpretation of the Old Hungarian ‘Lamentations of Mary’

The Old Hungarian ‘Lamentations of Mary’ (OHLM) is the oldest extant Hungarian poem, copied in about 1300 into a Latin codex. Its text is a translation/adaptation of a version of the poem or rather sequence beginning *Planctus ante nescia...* that was quite widespread in medieval Europe. The interpretation of OHLM has been a well-discussed topic in Hungarian philology; nevertheless, the explanation of a few words and phrases in it is still unsettled. The author presents his own interpretation here (obviously relying on earlier relevant results, too) and gives suggestions of possible interpretations concerning the debated points. First a formally less rigid interpretation is given, containing alternative solutions at places; then, a version aiming at reflecting even the versification of the original is supplied. Comments with respect to various points of the interpretation are given in footnotes.